

ZAMONAVIY INGLIZ ADBIYOTI FANINI O'QITISHDA KREDIT-MODUL
TIZIMINING JORIY QILINISH TEXNOLOGIYALARI

Nosirova R.A.

Katta o'qituvchi

Ibragimova M.M.

402 MBT guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tillarni va ingliz adabiyoti fanini o'qitish jarayonida kredit-modul tizimining afzalliklari ochib ko'rsatilgan. Bundan tashqari bu tizimda talabalarning o'z ustida mustaqil ishlashi va baholash tizimi ham keng yoritilgan.

Аннотация: В статье рассматриваются преимущества кредитно-модульной системы при обучении иностранным языкам и английской литературе. Система также охватывает системы самообучения и оценивания студентов.

Abstract: The article deals with the advantages of the credit-modular system in teaching foreign languages and English literature. The system also covers student self-study and assessment systems.

Kalit so'zlar: Kredit-modul tizimi, zamonaviy ingliz adabiyoti fani, jarayonning boshqarilishi, o'quv materiallari, baholash tizimi.

Hozirgi kunda mamlakatimizda oliy kasbiy ta'lim tizimini Yevropa universitetlari ta'limi tizimiga integratsiyalash orqali milliyashtirish vazifalari o'quv jarayonining shakllari va mazmunini jiddiy qayta qurishni taqozo etadi. Oliy maktabimiz uchun an'anaviy o'qituvchi va talaba faoliyati turlarini jiddiy o'zgartirish zarurati yaqqol ko'zga tashlanadi. O'qituvchiga nisbatan gap birinchi navbatda yangi o'quv dasturlarini ishlab chiqish, o'qitish tamoyillarini yangilash, shuningdek, talabalar bilimi sifatini nazorat qilish tizimini qayta ko'rib chiqish haqida ketmoqda. Eng muhim muammolardan biri o'quv jarayonini individuallashtirishga tegishli. Ushbu vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar quyidagi maqsadlarni ko'zlashi kerak: birinchidan, o'quvchilarning o'quv materiallarini tanlash mustaqilligini oshirish, ikkinchidan, ularning maksimal darajada o'zini o'zi anglashi uchun sharoit yaratish, uchinchidan, saviyani faollashtirish va sifat jihatidan oshirish maqsadida talabalarning o'quv ishlari uchun javobgarligini zimmasiga yuklash lozim.

Bularning barchasi tashabbuskorlik, qaror qabul qilish va ular uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga qodir, intizomli va o'ziga nisbatan talabchan yuqori malakali professional kadrlar tayyorlash kafolati bo'lib xizmat qilmoqda. Ma'lumki, bugungi kunda ko'pgina Yevropa mamlakatlari va AQSH oliy o'quv yurtlarida ta'lim jarayonining asosiy modellaridan biri "kredit-modul tizimi" bo'lib, u talabalar tomonidan mustaqil ravishda bajariladigan vazifalar majmuasini o'z ichiga oladi.

O'qituvchi tomonidan o'tkaziladigan nazoratlarning shakllari. Bunday yondashuv talabaning ta'lim faoliyatini tizimlashtirish imkonini beradi. Hech kimga sir emaski, bugungi kunda ko'p hollarda talabaning fan kursi materiali ustida semestr davomida ishlash jarayoni juda tartibsiz, chunki u bilimlarni rivojlantirishda aniq tizimdan mahrum. Bu gumanitar fanlarni, shu jumladan ingliz adabiyoti fanini o'qitishga tegishli bo'lib, ular birinchi navbatda ma'ruza soatlarining ustunligiga asoslanadi. Ko'rinib turibdiki, bilim sifati bevosita o'quv va nazorat

jarayonini malakali tashkil etishga bog'liq. Bugungi kunda baholashning asosiy elementi seminar mashg'ulotlari bo'lib qolmoqda, chunki ular an'anaviy shakl - yakuniy imtihon doirasida yakuniy baho olishga unchalik ta'sir qilmaydi. Biroq, imtihon bahosi har doim ham talaba bilimining haqiqiy ob'ektiv rasmini bera olmaydi, chunki u ko'pincha tasodifiy omil bilan bog'liq. Har doim har qanday imtihonga hamroh bo'ladigan va, tabiiyki, yakuniy natijaga ta'sir qiladigan keskin psixologik vaziyatni hisobga olmaslik mumkin emas. O'quv jarayonini optimallashtirish haqida gapirganda, biz mustaqil ishning turli shakllari va talabalar hisoboti turlarini qo'llashda ko'proq o'zgaruvchanlikni joriy etishni, shuningdek, o'qituvchi tomonidan olingan bilimlarni nazorat qilishning yangi shakllarini qo'llashni nazarda tutamiz. Kredit modul tizimidan foydalanish ta'lim jarayonini maksimal darajada faollashtirish va modernizatsiya qilish imkonini beradi. Kredit-modul texnologiyalari, siz bilganingizdek, o'quv jarayonining o'zini ham, monitoring tizimini ham o'z ichiga oladi. Modul deganda an'anaviy ravishda "zarur dasturiy ta'minot va o'quv-uslubiy yordamga ega bo'lgan, o'z doirasida turli xil o'quv traektoriyalarini qurish uchun yetarli bo'lgan, boshqa modulli kurslar bilan osongina bog'lanadigan va kerak bo'lganda o'zgartirishga qodir bo'lgan kurs yoki uning avtonom qismi tushuniladi.

Kredit-modul ta'lim tizimining mohiyati shundan iboratki, "talaba qo'yilgan didaktik maqsadlarga erishish uchun ko'proq mustaqil yoki to'liq mustaqil ravishda o'ziga taklif qilingan individual o'quv rejasi, maqsadli harakatlar dasturi, axborot va uslubiy qo'llanmalar banki bilan ishlashi mumkin. Shu bilan birga, o'qituvchining vazifalari axborot-nazoratdan maslahat-muvofiqlashtiruvchigacha farq qilishi mumkin"[2; 10]. O'quv jarayonini monitoring qilishning baholash tizimi mutaxassislarini tayyorlash darajasini baholashning ob'ektivligi va ishonchligini oshirish uchun mo'ljallangan va o'quv jarayonini boshqarish elementlaridan biri sifatida qo'llaniladi. O'quv jarayonining samaradorligi va sifatini oshirish maqsadida Oily va o'rta ta'lim vazirligi bir necha yildan buyon talabalarni tayyorlash va bilim sifatini nazorat qilishning kredit-modul tizimini amaliyotga tatbiq etib kelmoqda. Uning mohiyati oqim usulidan voz kechish, o'quv jarayonida individual yondashishni kuchaytirish, filologik ta'lim mazmunining o'ziga xos xususiyatlari borligini hisobga olib, oraliq va yakuniy nazorat rolini oshirishdan iborat bo'lgan bilimlarni nazorat qilishning an'anaviy shakllaridan voz kechish bilan bog'liq. Shunday qilib, zamonaviy ingliz adabiyotini o'qitish vaqt omili bilan bog'liq bo'lib, talaba tayyorgarlikning haqiqiy boshlang'ich bosqichi ko'plab badiiy asarlarni majburiy o'qishdan iborat. Demak, bu yerdagi modullar ham asta-sekin murakkablashib borishi, ham ingliz adabiyoti taraqqiyotining turli davrlari va turli milliy adabiyotlar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlik tamoyiliga mos kelishi mumkin. Tajriba shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ingliz adabiyotini o'qitishda kredit-modul tizimini tashkil qilishda uning malaka xususiyatlarida mustahkamlangan xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Modullarni ustuvor mezon sifatida tuzishda ma'ruza materialini bilish va undan foydalanish, monografiyalar, adabiy maqolalar, lug'atlar va darsliklar bilan tahliliy ish, majburiy adabiyotlar ro'yxatida ko'rsatilgan barcha adabiy matnlarni o'qish va bilish kabilarni ajratib ko'rsatish tavsiya etiladi.

Badiiy asarlarni tahlil qilishda nazariy bilimlarni qo'llash qobiliyati. Ushbu mezonlar modulni etkazib berish bo'yicha bir necha turdagi majburiy nazorat topshiriqlarini shakllantirish uchun asosdir. Bu, birinchi navbatda, talabaning bilimini tekshirish uchun mo'ljallangan yozma ishdir. Talabalarni o'quv dasturini amalga oshirishga jalb qilish jarayonini faollashtirish uchun uni birinchi ma'ruzada o'tkazish tavsiya etiladi. Adabiyot fani bo'yicha bilimlarni yoritish talabalarni yangi materialni idrok etishga tayyorlashning zaruriy bosqichidir. Bunday yondashuv talaba ongida ingliz adabiyoti taraqqiyoti uzluksiz jarayon ekanligi, afsuski, an'anaviy ravishda ko'pchilik talabalar tomonidan alohida olingan, bir-biri bilan bog'liq bo'lmagan davrlardan iborat, deb qabul qilinadi, degan fikrni ta'kidlash va mustahkamlash

imkonini beradi. materialning semestr taqsimotiga mos keladi. Ishning asosiy turi sifatida o'qituvchi bilan og'zaki suhbat qiladi, uning davomida talaba adabiy matn materialida ravonlikni, badiiy tahlil qilish ko'nikmalarini, adabiyot nazariyasi va adabiyot tarixi asoslarini bilishini ko'rsatishi shart. Og'zaki nutqda olingan bilimlarni malakali rasmiylashtirish qobiliyati. Talabaga test topshiriladi, u modul mavzulari ro'yxatidan o'z xohishiga ko'ra tanlashi mumkin. Yozma ish talabalarga yozma tahlil qoidalarini o'rgatish, ilmiy tadqiqot ishlarini malakali loyihalashda zarur bo'lgan komponent bo'lib, bu filologiya madaniyati talabalarini o'zlashtirishda hamda kurs va tezis yozish malakalarini shakllantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Ishning yana bir turi - badiiy adabiyot matnlaridan parchalarni aniqlash testi - o'quvchini diqqat bilan va o'ylangan holda o'qishga majbur qiladi, adabiy asarning poetikasini va yozuvchining individual uslubini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Albatta, aniq jadval tuzgan holda, har bir modul va unga kiritilgan har bir ish turini topshirish muddatlari haqida talabalarni o'z vaqtida xabardor qilish kerak. Jadvaldan orqada qolganligi uchun talabaning umumiy reytingi pasaytiriladi, uzrli sabablarga ko'ra orqada qolgan hollar bundan mustasno. Modulning har bir mavzusiga ball berishda nazariyani bilish, badiiy asar materialini ravon bilish kabi parametrlar hisobga olinadi. Yozma ishni tekshirishda, qo'shimcha ravishda, uning malakali dizayni hisobga olinadi. Hisobot berish muddatlari uzrsiz sabablarsiz buzilgan taqdirda, o'qituvchi bahoni pasaytirishga haqli. Qo'yilgan baho o'qituvchining mavzuning murakkabligi haqidagi g'oyalariga mos kelishi, ma'ruzada mavzuning o'zlashtirilganlik darajasini, ma'ruza materialini o'zlashtirganlik darajasini, tanqidiy adabiyotlarni tahlil qila olish qobiliyatini, talabaning o'zlashtirish qobiliyatini hisobga olishi, nazariy materialni badiiy matnning tahlil qilinishida qo'llash va h.k. Talaba o'z bilim darajasini va shunga mos ravishda moduldan modulga o'z reytingini oshirish imkoniyatiga ega. Kredit-modul tizimi semestr davomida talabaning bilim darajasi, uning faolligi to'g'risida yetarlicha to'liq va ob'ektiv fikr bildirishi sababli, o'qituvchi bilan kelishilgan holda, olingan baho qo'shimcha suhbat va imtihonsiz tarzda qo'yilishi mumkin.. Agar talaba olingan bahoni yaxshilash istagini bildirsa, unga bu huquq imtihon paytida beriladi. Shu bilan birga, talabaning o'quv faoliyati va uning semestr davomida erishgan yutuqlari to'g'risida to'liq ma'lumotlar bankiga ega bo'lgan o'qituvchi imtihon vaqtida kam o'tgan mavzular yoki modullarga alohida e'tibor qaratish huquqiga ega. Agar talaba semestr davomida modullarni topshirishda umuman qatnashmagan bo'lsa, u kurs dasturini bajarmaganligi va o'quv rejasini bajarmaganligi sababli sessiyaga kiritilmaydi. U kurs bo'yicha qarzlarni faqat imtihon sessiyasi tugaganidan keyin yoki uzrli sabab bo'lsa, o'qituvchi va dekanat bilan kelishilgan muddatda topshirishi mumkin. Avvalo, individual muhokamalar sonining ko'payishi munosabati bilan o'quv jarayonini individuallashtirish darajasi oshadi, bu talabaning bilim sifati va darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, talabaning kundalik tizimli ishi rag'batlantiriladi, bu o'tgan materialni o'zlashtirish darajasini oshiradi. Har bir talabaning muvaffaqiyati individual bo'lishi va o'qishda raqobatbardoshlik paydo bo'lishi, talabalarining tez farqlanishiga yordam berishi muhimdir. Bundan tashqari, ularning semestr davomida reyting jadvalidagi o'z o'rniga ta'sir qilish qobiliyati amalga oshiriladi. Va nihoyat, baholashning ob'ektivlik darajasi oshadi, bu o'qituvchi va har bir talaba o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri muloqotning umumiy vaqtining ko'payishi va taklif qilingan mavzular va ish turlarining o'zgaruvchanligi bilan bog'liq; ushbu yondashuv bilan imtihonni topshirishning an'anaviy shaklida mavjud bo'lgan tasodif omili amalda chiqarib tashlanadi. Shuni ham ta'kidlash joizki, o'quv jarayoniga kredit-modul tizimini joriy etish har qanday innovatsiya kabi bir qator jiddiy muammolarni keltirib chiqarishi muqarrar. Talabalar bilimni o'qitish va nazorat qilishning kredit-modul tizimi uchun o'quv-metodik materiallarni ishlab chiqish, birinchi navbatda, o'qituvchi uchun intellektual va vaqt jihatidan ancha mashaqqatli jarayondir. Uning samarali ishlashiga to'sqinlik qiladigan asosiy to'siq - o'qituvchilarning talabalar bilan individual ishlashi uchun mo'ljallangan o'quv rejasida (topshiriqlarda) soatlarning etishmasligi. Bundan tashqari, bunday tizim bilan o'qituvchining

darsdan tashqari yuklamasining ortishi tabiiy bo'lib, mavjud o'quv yuklama turlarining ro'yxatida aks ettirilmaydi. Kredit-modul tizimining yaxlitligi faqat ma'lum ish turlaridan foydalanish bilan cheklanadi, bu esa o'quv jarayonining samaradorligini pasaytiradi. Shuni ham ta'kidlash kerakki, bugungi kunda HEMIS platformasi birinchi kursdan boshlab har bir talaba uchun ma'lumotlar banki saqlanishini ta'minlaydigan dasturlarni yaratish va ulardan foydalanishni ta'minlaydi, bu esa talabalarni mutaxassislik bo'yicha hamma resurslarni kerakli paytda ishlata olish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'xati:

1. Nasirova, R. A. FEATURES OF TRANSLATING PHRASEOLOGICAL UNITS FROM ENGLISH INTO UZBEK.
2. Nasirova R.A. METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE USAGE OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ENGLISH LESSONS. International scientific and practical conference "Methodology of teaching foreign languages – innovations, traditions, problems and their solutions" 2024/3/15
3. Соловьева Е.Н. Модульно-рейтинговая система контроля как условие усиления учебной автономии студентов // Учитель, ученик, учебник: Материалы IV Всероссийской научно-практической конференции: Сборник статей. – Москва: Издательство КДУ, 2007. – С.24-31
4. Пути и механизмы повышения мотивации обучения студентов в вузах (системы РИТМ в многоуровневой структуре образования и др.) / Тезисы Всероссийской научно-методической конференции. — Барнаул: Изд-во Алтайского государственного технического университета, 1994. – 232 с.